

Didaktika literární výchovy na 1. stupni základní školy

teorie předmětu

podzim 2009

Didaktika literární výchovy

- Oborová (předmětová) didaktika
- Základ společný s obecnou didaktikou
- Teorie vyučování literární výchovy
- Ideální (obecná) představa praxe
- Specifika daná především estetickovýchovnou povahou předmětu – poměrem emocionální a racionální složky ve výuce, práci s literární fikcí, s „fikčními světy“ (X předměty pracující s „realitou“)
- Základní didaktické kategorie: cíle, obsah, metody

Odlišnost literární výchovy od jiných estetickovýchovných předmětů:

- Je předmětem převážně RECEPČNÍM, klade důraz na aktivní setkávání s hodnotami uměleckých textů.
- Méně akcentuje tvůrčí výkon, i když tvořivé aktivity jsou její přirozenou a důležitou součástí.
- X výchova výtvarná a hudební – více orientovány na produkční aktivity

Cíle a obsah literární výchovy

Cíle a obsah LV můžeme vymezit jak obecně, tak v souladu s platným kurikulem. Základní cíle a obsah u neměnné, s proměnami kurikula se ale mění jejich závazná konkretizace.

■ Nejobecnější formulace cíle LV:

- Cílem LV je utváření schopnosti kultivované recepce literárního textu (především uměleckého), spolu s dalšími aspekty, které s tímto procesem souvisejí (rozvoj myšlení a představivosti, komunikační dovednosti, tvořivost, elementární poznatková složka atd.).

□ Cílem LV je rozvíjení literární gramotnosti jako součásti gramotnosti kulturní.

- Literární gramotnost – schopnost poučené recepce literatury, slovesného umění.
- Předpoklad literární gramotnosti – gramotnost čtenářská.
- Kulturní gramotnost – schopnost participovat na užívání prvků dané kultury, adaptace na daný kulturní prostor.

■ Nejobecnější vymezení složek obsahu

LV:

- 1. složka obsahu: proces recepce uměleckého (i neuměleckého) textu a jeho usměrňování, proces řízené literární komunikace.
  - Na 1. stupni stěžejní složka obsahu.
  - V každém procesu recepce můžeme rozlišit 4 fáze (roviny komunikace):
    - Percepci – auditivní nebo vizuální vnímání textu
    - Apercepci – vytváření si vlastních představ na základě čteného (odraz individuálních zkušeností)
    - Interpretaci – komunikace s hlubšími (skrytějšími) významy textu
    - Konkretizaci – „propojení“ významů textu s životem čtenáře samotného (smysl, hodnocení)

- Usměrnění recepčního procesu může představovat zásahy do všech těchto fází.
- Proces usměrnění recepčního procesu je procesem DIDAKTICKÉ INTERPRETACE TEXTU jako metody poznávání uměleckých (především) textů v LV.
- Výsledkem procesu recepce (řízeného i neřízeného) uměleckých textů jsou *estetické zážitky* (prožitky), jejichž hromaděním se vytváří *estetická zkušenost*, která je předpokladem pro schopnost *estetického hodnocení* a vzniku *estetických soudů*.

-
- 2. složka obsahu: základy literární teorie
    - Osvojení nejzákladnějších pojmů
    - Setkávání s různými dalšími literárními jevy, prozatím bez znalosti terminologie

  - 3. složka obsahu: elementární informace literárněhistorického charakteru

Obsah a cíle LV podle platného kurikula – RVP ZV:

Místo *literární výchovy* ve struktuře RVP ZV:

- Složka vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura (+ *Jazyková výchova a Komunikační a slohová výchova*).
- ČJL spolu s cizími jazyky tvoří vzdělávací oblast **Jazyk a jazyková komunikace**.
- Stejně jako ostatní předměty LV – v souladu se svými specifiky - přispívá k rozvíjení *klíčových kompetencí* a dalšímu osobnostnímu rozvoji v rámci *průřezových témat*.

Obsah a cíle LV v základním vzdělávání jako celku podle RVP ZV:

- Žáci poznávají základní *literární druhy* a jejich specifické znaky, učí se postihovat *umělecké záměry autora* a formulovat *vlastní názory* o přečteném díle.
- Žáci se učí *rozlišovat literární fikci od skutečnosti*.
- Žáci získávají a rozvíjejí základní *čtenářské návyky*, schopnosti *tvořivé recepce, interpretace a produkce literárního textu*.
- Žáci dospívají k poznatkům a prožitkům, které mohou pozitivně ovlivnit jejich *postoje, hodnotovou orientaci* a obohatit jejich duchovní život.

- V těchto cílech ZMĚNA oproti dřívějšímu stavu:

- Zařazeno: prožívání slovesného uměleckého díla a sdílení čtenářských zážitků, rozvíjení pozitivního vztahu k literatuře a dalším druhům umění založeným na uměleckém textu. Rozvíjení emocionálního a estetického vnímání.
- CHYBÍ: získání trvalého zájmu o četbu (X Standard ZV, 1995)

Konkretizace cílů a obsahu LV v 1. a 2. období základního vzdělávání:

- *Očekávané výstupy* z oblasti procesu recepce textu:
  - Čtení a přednes přiměřených textů ve vhodném frázování a tempu (1.)
  - Vyjádření pocitů a dojmů z přečteného (1., 2.)
  - Tvořivá práce s literárním textem (1.)
  - Volná reprodukce textu (2.)
  - Jednoduchý rozbor literárních textů (2.)

-
- Očekávané výstupy z oblasti poznatkové:
    - Rozlišování vyjadřování v próze a ve verších (1.)
    - Odlišování pohádky od ostatních vyprávění (1.)
    - Rozlišování různých typů uměleckých a neuměleckých textů (2.)
    - Elementární literární pojmy a jejich užívání (2.)

  - Z oblasti volné tvořivosti: tvorba vlastního literárního textu (2.)

-
- *Učivo z oblasti procesu recepce literárního textu:*
    - Poslech literárních textů
    - Zážitkové čtení a naslouchání
    - Volná reprodukce a přednes
    - Dramatizace
    - Výtvarný doprovod k textu
  - *Učivo z oblasti poznatkové:*
    - Literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka
    - Spisovatel, básník, kniha, čtenář
    - Divadelní představení, herec, režisér
    - Verš, rým, přirovnání

Požadavky RVP na cíle a obsah literární výchovy jsou dále podrobněji konkretizovány ve **školních vzdělávacích programech a časově-tematických plánech** vyučujících. → Potenciální různorodost konkretizací očekávaných výstupů a učiva.

Tyto cíle i obsah jsou provázány také s cíli a obsahem ostatních složek ČJL, příslušné vzdělávací oblasti i jiných oblastí.

Jsou zacíleny na *klíčové kompetence* odvíjející se ale od *primárních cílů literárněvýchovných*.

Možnosti rozvoje klíčových kompetencí v literární výchově:

- Kompetence komunikativní – rozvoj literární komunikace (schopnosti komunikace s /převážně uměleckým/ textem) + rozvoj vyjadřovacích dovedností.
- Kompetence k řešení problémů – interpretace jako problémový metodický přístup („problémovost“ ve vztahu k literárnímu zpracování nebo fiktivní situaci zobrazené textem).

- Kompetence sociální a personální – literatura jako modifikace reálného světa (modely lidského chování, pozitivní/negativní vzory).
- Kompetence k učení – čtení s porozuměním (věcným i interpretačním), vyhledávání informací (UN literatura), hierarchie informací atd.
- Kompetence občanské – pozitivní vztah k umění a kultuře, další možnosti dány zvolenou tematikou textů.
- Kompetence pracovní